

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สองและเตรียมความพร้อมให้คนไทยเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษ ที่ 21 โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีนิสัยและแรงบันดาลใจในการใฝ่รู้ ใฝ่ดี คิดเป็น ทำเป็น สามารถเรียนรู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการ สื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา ริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย รู้จักตนเอง ทั้งในภาวะผู้นำและผู้ตาม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม มีคุณธรรม จริยธรรม มีศักยภาพ ทักษะ สมรรถนะในการดำเนินชีวิต เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาระดับสากลเพื่อเป็นพลังสำคัญใน การเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก

จากนโยบายดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงกำหนดมาตรฐานการ อุดมศึกษาขึ้นตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดมาตรฐานการดำเนินการตามพันธกิจ ของสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วยมาตรฐานย่อย 4 ด้าน คือ ด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย ด้าน การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้นำมากำหนดองค์ประกอบและตัวชี้วัดในการ ประเมินสถาบันอุดมศึกษาที่ครอบคลุมพันธกิจทั้ง 4 ด้านดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558 : 36) ทุกมหาวิทยาลัยต้องดำเนินการให้บรรลุผล และถือเป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา โดยแต่ละสถาบันจะให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ตามความถนัดและใน ด้านที่มีความเชี่ยวชาญ อาจบริการให้เปล่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายหรือคิดค่าใช้จ่ายตามความเหมาะสม ทั้งนี้การให้บริการทางวิชาการ นอกจากเป็นการทำประโยชน์ให้กับสังคมแล้วสถาบันยังได้รับ ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ คือเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของคณาจารย์ซึ่งจะนำมาสู่การพัฒนา หลักสูตรและมีการบูรณาการเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนและการวิจัย ตลอดจน สร้างเครือข่ายการนิเทศหรือการปฏิบัติงานกับหน่วยงานโรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็น แหล่งงานหรือแหล่งฝึกประสบการณ์ของนักศึกษา และเป็นการให้บริการทางวิชาการไปพร้อมกันใน เวลาเดียวกันด้วย (สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558 : 36)

การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ชุมชน และประเทศชาติ ในรูปแบบต่างๆ นั้นแต่ละสถาบันสามารถดำเนินการตามความถนัดและมีความเชี่ยวชาญ รวมถึงการมีศักยภาพที่เพียงพอของบุคลากรและทรัพยากรของสถาบันและควรเป็นเรื่องที่ทันสมัยมีความเหมาะสม หรือสอดคล้องกับบริบทตามความต้องการของชุมชนสังคม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของชุมชนสังคม และประเทศชาติ อาจดำเนินการในลักษณะการให้เปล่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ในหมวด 4 มาตรา 24 (5) ที่ระบุถึงแนวการจัดการศึกษาไว้ว่า “ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 8)

จากการศึกษาแนวทางการบูรณาการงานวิชาการกับการเรียนการสอนและงานวิจัยจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่ามีการดำเนินการที่มีความหลากหลายตามบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัย ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น แต่มีแนวคิดหลักสอดคล้องกันกล่าวคือ ในการบูรณาการงานวิชาการกับการเรียนการสอนและงานวิจัยนั้น นอกจากสถาบันอุดมศึกษาได้ทำประโยชน์ให้กับสังคมตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยแล้ว ยังได้ข้อมูลป้อนกลับมาพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งคณาจารย์ได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนของตนเอง โดยใช้กระบวนการวิจัยในสาขาวิชา ภาควิชาและคณะที่ตนเองสังกัดทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่องและเป็นการต่อยอดความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในวงกว้างได้มากยิ่งขึ้น และจากการจัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง “แนวทางการบูรณาการการบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัย” เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2558 ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ของสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ได้ข้อสรุปว่าการบูรณาการการบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัยของคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ในภาพรวมพบว่ามีจำนวนน้อย (จร ตรีโสภณกร, 2558 : 1)

ประกอบกับรัฐบาลปัจจุบันได้กำหนดนโยบายให้สถานศึกษาทุกสังกัดที่มีความพร้อมจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ในปี 2558 ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนในรายวิชาแหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เห็นความสำคัญจำเป็นที่จะต้องให้นักศึกษาได้เรียนรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูและการประกอบวิชาชีพครูในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงได้บูรณาการการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน

เพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน เสริมให้นักศึกษาได้เรียนรู้ในรายวิชา CI 3508 แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

ดังนั้นในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ผู้วิจัยได้ริเริ่มให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติออกแบบกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ให้มีความคล่องตัวและง่ายต่อการนำไปปฏิบัติจริงในสถานศึกษา จึงมอบหมายให้นักศึกษาได้นำกิจกรรมที่จัดทำขึ้นไปทดลองใช้ที่โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 6 ห้องเรียน 6 กิจกรรมและให้นักศึกษานำผลการใช้กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน มานำเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในชั้นเรียน และได้ข้อสรุปในภาพรวมว่านักเรียนทุกชั้นมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดและได้บันทึกผลจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมว่านักเรียนให้ความสนใจและมีความกระตือรือร้น อยากให้นักศึกษาได้ไปสอนอีก และนักศึกษาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน และได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ชอบที่ได้ออกไปปฏิบัติกิจกรรมในสถานการณ์จริง ได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริงของกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณค่า

เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องในรายวิชา CI 3508 แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 ผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนนี้ ได้ฝึกปฏิบัติออกแบบกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานและปรับรูปแบบให้นักศึกษาเลือกโรงเรียนด้วยตนเองและเน้นการทำงานเป็นทีม และได้เพิ่มกลุ่มเป้าหมายคือครูผู้สอนและนักเรียนในการตอบแบบสอบถาม ตลอดจนให้นักศึกษาได้ฝึกทักษะการสรุปรายงานผลการทดลองให้เป็นรูปธรรมและมีการสรุปรายงานผลการปฏิบัติงานและนำมาเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียน และได้ข้อสรุปในภาพรวมว่า ทุกโรงเรียนที่นักศึกษานำกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทั้งครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมดังกล่าวอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน และหลายโรงเรียนต้องการให้นักศึกษาเข้าไปสอนหรือจัดกิจกรรมเช่นนี้อีก

เพื่อให้การบูรณางานบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัยเป็นระบบ มีความต่อเนื่องยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในวงกว้างมากยิ่งขึ้น สามารถนำผลการวิจัยมาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ตลอดจนหนังสือหรือตำราเรียนที่จะใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชา CI 3508 แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์และนักศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ในการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานไปประยุกต์ใช้ได้ตามสภาพความเป็นจริงเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามเกณฑ์

ของสมศ. ให้บรรลุผลตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงสนใจดำเนินการวิจัย เรื่องการบูรณาการงานบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัย กรณี : การพัฒนากิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานนี้ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการบูรณาการงานบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัยกรณี : การพัฒนากิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่

- 1.1 นักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- 1.2 ครูผู้สอนและนักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายการนิเทศในเขตท้องที่จังหวัดเชียงใหม่

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

- 2.1 นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 และสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย เป็นวิทยากรภาคสนาม เพื่อบริการวิชาการแก่สถานศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในโครงการวิจัย ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 ได้มาโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 35 คน
- 2.2 ครูผู้สอนจำนวน 30 คน และนักเรียนจำนวน 431 คน จากโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ โรงเรียนวัดช่วงสิงห์ และโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

การบูรณาการงานบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัย กรณีการพัฒนา กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานโดยศึกษาผลการดำเนินงานจากกลุ่มตัวอย่างใน 3 มิติ ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของนักศึกษา

2. ผลงานการออกแบบกิจกรรมการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของนักศึกษา

3. ความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของครูผู้สอน นักศึกษาและนักเรียน

ขอบเขตด้านสถานที่ ได้แก่ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ โรงเรียนวัดช่วงสิงห์ โรงเรียนบ้านโป่งน้อย และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ขอบเขตด้านระยะเวลา มกราคม 2560 ถึง กันยายน 2561

นิยามศัพท์

ผลการบูรณาการงานบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัย หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการบริการวิชาการให้สถานศึกษาที่มีความต้องการรับบริการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน โดยนักศึกษาเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ที่สถานศึกษาและนำไปจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพิ่มเติมตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายและใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการศึกษาผลที่เกิดขึ้นใน 3 มิติ คือ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของนักศึกษา 2) ผลงานการออกแบบกิจกรรมการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานของนักศึกษา และ 3) ความพึงพอใจของครูผู้สอน นักศึกษา และนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน

กิจกรรมการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน หมายถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจากแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการและวัยของผู้เรียน เหมาะกับบริบทของสถานศึกษาและส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนตามหลักองค์ 4 แห่งการศึกษา คือ ด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษาไปพร้อมกัน มีการเชื่อมโยงกับหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีองค์ประกอบหลักในการออกแบบกิจกรรมคือ ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ ขั้นตอน/วิธีดำเนินการกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล

นักศึกษา หมายถึงนักศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตหลักสูตร 5 ปี ชั้นปีที่ 3 สาขาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา CI 3508 แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นและสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 ถึงภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางการบูรณาการงานบริการวิชาการกับการเรียนการสอนและการวิจัยที่สอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ในรายวิชาอื่น
2. ผู้สอนได้แนวทางการพัฒนาการสอนของตนเองโดยใช้กระบวนการวิจัยควบคู่กับการเรียนการสอนเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีคุณภาพสูงขึ้น
3. ครูผู้สอนในโรงเรียนเครือข่ายการนิเทศของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ได้แนวทางในการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน
4. นักเรียนได้พัฒนาคุณภาพตามหลักองค์4แห่งการศึกษาจากการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้
5. นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในสถานศึกษาตามบริบทของสังคม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน